

Національний університет цивільного захисту України
ННІ управління та безпеки населення
Кафедра соціальних і гуманітарних дисциплін

ВІСНИК гуманітарного наукового товариства:

НАУКОВІ ПРАЦІ

ВИПУСК 25

25 квітня 2025 року

Міністерство освіти і науки України
Державна служба України з надзвичайних ситуацій
Національний університет цивільного захисту України
Пожежна Академія м. Варшава
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
Горлівський інститут іноземних мов ДВНЗ «ДДПУ»
ДВНЗ «Київський-механіко-технологічний фаховий коледж»
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
КЗВО «Рівненська медична академія»
Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради
Комунальний заклад освіти «Науковий медичний лицей «Дніпро»
Комунальний заклад Тростянецької міської ради
«Музейно-виставковий центр «Тростянецький»
Конгрес літераторів України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Національний транспортний університет
Національний університет «Одеська політехніка»
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова
Уманський національний університету садівництва
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
Харківський національний університет внутрішніх справ
Херсонська державна морська академія
Черкаська медична академія
Черкаський фаховий коледж харчових технологій та бізнесу
Черкаська міська рада
Черкаська обласна організація Національної спілки краєзнавців України
Черкаська обласна профспілка працівників соціальної сфери України
Черкаське регіональне відділення Соціологічної асоціації України

**ВІСНИК ГУМАНІТАРНОГО НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА:
НАУКОВІ ПРАЦІ.
ВИПУСК 25**

м. Черкаси

УДК 009

Рецензенти:

Лазуренко В. М. – заслужений працівник освіти України, доктор історичних наук, професор (*Черкаський державний технологічний університет*);

Мосов С. П. – заслужений діяч науки і техніки України, доктор військових наук, професор (*Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту*).

Головний редактор:

Чубіна Т. Д. – доктор історичних наук, професор, Заслужений працівник освіти України.

Відповідальний редактор:

Кришталь А. О. – кандидат педагогічних наук, доцент.

Вісник гуманітарного наукового товариства: наукові праці.
Випуск 25. Черкаси: Видавництво «306», 2025. 486 с.

Збірник наукових праць «Вісник гуманітарного наукового товариства» є науковим періодичним виданням, що покликане зайняти належне місце в українському і міжнародному інформаційному й культурному просторі у сучасних умовах розвитку людства. Видання вбачає свою місію в об'єктивному інформуванні наукової спільноти про результати досліджень у таких сферах, як філософія, історія України, історія пожежно-рятувальної служби, психологія, педагогіка, культурологія, соціальні комунікації, державне управління, а також містить матеріали, що висвітлюють проблемні питання нашого сьогодення – російсько-українську війну (2014–2025 рр.).

Вісник розрахований на науковців, викладачів закладів вищої освіти, докторантів, аспірантів, курсантів, студентів; усіх, хто цікавиться гуманітарними науками.

*Рекомендовано до друку Вченою радою ННІ управління та безпеки населення Національного університету цивільного захисту України
(протокол № 3 від 20.03.2025 р.)*

*Дозволяється публікація матеріалів збірника у відкритому доступі
комісією з питань роботи із службовою інформацією в
Національному університеті цивільного захисту України
(протокол № 2 від 15.04.2025 р.)*

© НУЦЗ України, 2025

ЗМІСТ

**Секція 1. Сьогодення, обпалене війною:
реалії, що стають історією. Суспільні науки.
Гуманітарна підготовка працівників ДСНС України.
Соціальні комунікації: теоретичні та практичні аспекти.**

Олена БОКШИЦ, Ірина КАМЕНСЬКА

**ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ12**

Людмила ГОНТАРЕНКО

**ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ПЕРШИХ ЗАКОНІВ ПРО ЗАПОБІГАННЯ
ПОЖЕЖАМ20**

Леся ГОРЕНКО

ПАМ'ЯТКИ ІСТОРІЇ У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ.....25

Вікторія ГРОН

**ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА І ВИКЛИКИ
ПЕРЕХІДНОЇ ДОБИ33**

Ольга ДУЛГЕРОВА

**ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ37**

Оксана ІВАЩЕНКО

LANGUAGE AS A SOCIO-CULTURAL INSTITUTION43

Світлана КОСЯК

**РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА:
ПЕРЕДУМОВИ, МОТИВАЦІЯ ТА ЦІЛІ АГРЕСІЇ49**

Іван КРІЦАК

**ДИХОТОМІЯ ДЕРЖАВНО-ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ З ПОЗИЦІЙ
КРИМІНОТЕОЛОГІЇ.....56**

Svitlana KUPRIKOVA, Victoria BUSHKOVA

**FEASIBILITY OF USING ENGLISH AND THE FORMATION OF LANGUAGE RESILIENCE
DURING MODERN WARFARE64**

Юрій ЛІННІК, Наталія ПЕРЕХОДЬКО

**РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ І ГУМАНІТАРНИХ НАУК У ФОРМУВАННІ ЦІННОСТЕЙ
ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА.....69**

Вадим ПЕРЕПЕЛИЦЯ

**ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ ПРОТИПОЖЕЖНОЇ ПРОПАГАНДИ ПРИ НАВЧАННІ
ПРАВИЛ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....74**

Валентина ПОДЛЕСНА

**КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ДСНС
УКРАЇНИ З НАСЕЛЕННЯМ78**

Юлія СТУКАНОВА, Світлана ЛИМАНСЬКА

ХОЛМСЬКА ЧУДОТВОРНА ІКОНА БОЖОЇ МАТЕРІ.....82

3. Бех І. Особистісно-орієнтований підхід у вихованні // Професійна освіта: педагогіка і психологія: Українсько-польський щорічник. – Ченстохова-Київ, 2000. – С. 331–350.

4. Босак В. Шукаємо нових форм роботи // Пожежна безпека. – К., 2004. – №2. – С. 42.

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ДСНС УКРАЇНИ З НАСЕЛЕННЯМ

Валентина ПОДЛЕСНА

Національний університет цивільного захисту України

Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) виконує ключову роль у захисті населення, а комунікативна компетенція її працівників є невід'ємною складовою їхньої професійної діяльності, оскільки рятувальники не лише виконують технічні завдання, а й взаємодіють із людьми у кризових ситуаціях.

Робота рятувальників часто пов'язана з екстремальними умовами: катастрофами, пожежами, техногенними аваріями. Постійно перебуваючи під час виконання службових обов'язків в екстремальних умовах, пожежники-рятувальники мають бути міцними не лише фізично, а й емоційно. Психологічна стійкість і емоційна врівноваженість – риси характеру, які частково є спадково-сталими особливостями індивіда, але переважно – це набуті здібності завдяки тривалим тренуванням, саморозвитку і самоконтролю. Оскільки емоції також впливають на комунікативні функції працівників ДСНС, необхідно навчитися долати їхній негативний вплив на здатність ефективно комунікувати.

Гуманітарна підготовка (зокрема, удосконалення комунікативної компетенції) має на меті розвинути стійкість до емоційного вигорання та розвинути вміння правильно реагувати в критичних ситуаціях на різні емоційні подразники, щоб використовувати емоційно нейтральні врівноважені способи комунікації.

Одними з таких емоційних подразників може виявитися поведінка потерпілих та їхніх близьких і рідних під час лиха. Коли емоційно-нестійка особистість потрапляє в стресові умови, нерідко її поведінка стає непередбачуваною, навіть загрозливою як для неї особисто, так і для тих, хто перебуває поряд. Якщо ще до таких обставин додати стан соціально-несвідомого елемента під впливом алкалоїдів, то ситуація загострюється до граничної межі терпимості. Також слід враховувати, що нерідко саме потерпілі спричиняють

надзвичайну ситуації, яку потім повинні ліквідувати пожежники-рятувальники: самі підпалюють суху траву у вітряну погоду, не думаючи про наслідки; гріються в холодну пору року, розпаливши багаття посеред будівлі; не слідкують за відповідним технічним станом електромережі в помешканні; накопичують мотлох і різні вторинні матеріали біля або у власному помешканні, а потім все це займається від недопалка.

Такі умови, окрім факторів ризику для особистого життя і здоров'я рятувальників, безпосередньо впливають на емоційну стійкість працівників ДСНС. Однак, з метою ліквідації пожежі чи іншої критичної ситуації, рятувальники повинні взаємодіяти як з потерпілими, так і з їхніми близькими. В таких випадках ключову роль відіграє уміння ефективно комунікувати з населенням. Важливо розвивати комунікативну компетенцію, щоб вміти ефективно заспокоїти людей, дати зрозумілі інструкції та уникнути паніки.

Для ефективної ділової комунікації потрібно мати як вербальні, так і невербальні комунікативні навички: вміти чітко висловлюватися, обмінюватися ідеями, ділитися інформацією, вести переговори та вирішувати конфлікти.

Поради, як досягти ефективності комунікації [4].

1. Необхідно використовувати активне слухання, щоб поліпшити свої навички комунікування: перефразувати, уточнювати, узагальнювати головні думки, необхідно спілкуватися емпатично.

2. Щоб досягти успіху в активному слуханні, необхідно розширювати свій словниковий запас для ліпшого перефразовування, також навчитися ефективно роз'яснювати, ставити запитання, визначати важливі моменти розмови і підбивати підсумки, водночас виражати емпатію, запам'ятовувати заохочувальні фрази і використовувати невербальні сигнали.

3. Для розбудови довіри намагатися спілкуватися з колегами поза роботою, практикуватися розпочинати і підтримувати розмови на довільні теми, уникати осудливого ставлення, висловлюватися чітко і з'ясовувати незрозумілі моменти.

4. Якщо подекуди виникають розбіжності в думках із ким-небудь, ставлячи запитання, можна перетворити суперечку на здорову дискусію. Продуктивна комунікація передбачає здатність звертатися за додатковими роз'ясненнями, коли це необхідно, оскільки це допоможе уникнути непорозумінь і забезпечить точність комунікації.

5. Одна з найефективніших стратегій вирішення конфліктів – уникнення упередженого ставлення. Необхідно спробувати подивитися на ситуацію з погляду іншої людини, і тоді можна помітити, що вам стане набагато легше знайти взаємовигідне рішення.

6. Дуже важливо розвивати навички емпатії, щоб підвищити стресостійкість і ефективніше давати собі раду в напружених ситуаціях. Емпатія, як компонент емоційного інтелекту, може бути корисним засобом для подолання стресових обставин.

7. Якщо опинилися у токсичному середовищі, у нагоді стануть техніки ненасильницького спілкування. Замість того, щоб негативно реагувати на агресивні випадки, необхідно фрази для мовленнєвої відповідь спробувати подумки перетворити на більш позитивні та ввічливі висловлювання.

Під час конфліктів у сім'ї, з друзями чи на роботі загалом люди схильні узагальнювати та оцінювати протилежну сторону. Це відразу викликає опір і захист у відповідь, і реципієнти просто перестають чути. Ненасильницька комунікація пропонує інший спосіб донесення своєї думки: не оцінювати, а говорити про факти, особисті почуття й потреби, висловлювати прохання замість вимоги [2].

Метод ненасильницької комунікації – це алгоритм, який допомагає говорити так, щоб вас не просто слухали, а й чули. Ненасильницьке спілкування – це коли інтереси всіх сторін задоволені. Метод заснував американський психолог Маршалл Розенберг у 1960-их роках. Він розробив таку модель комунікації, за допомогою якої можна трансформувати стосунки з людьми навколо та віднайти порозуміння із самим собою. Наразі цей метод використовують уряди, корпорації та інституції понад 70 країн світу, щоб розв'язувати внутрішні й зовнішні проблеми [1].

Ненасильницька комунікація зосереджується на 3 аспектах спілкування: 1) самопереживання – глибоке і співчутливе усвідомлення внутрішнього досвіду та почуттів; 2) емпатія – здатність слухати іншу людину з розумінням та прийняттям; 3) чесне самовираження – здатність висловлюватися правдиво та заявляти про свої потреби, не звинувачуючи та не критикуючи інших [2]. Ця практика допомагає зрозуміти співрозмовника і без пасивної агресії, попросити про важливе.

10 принципів ненасильницької комунікації [2].

1. Використання «Я-пропозицій»: завжди краще говорити про свої емоції, спостереження і потреби, ніж намагатися додумати за інших. Правильно використовуючи «я-пропозиції», ми не перекладатимемо відповідальності за свої емоції на інших людей або обставини. Таким чином, людина, до якої ми звертатимемося, не відчуватиме себе атакованою і з більшою ймовірністю прислухається.

2. Не починати фразу зі слів «Ні» або «Але». Звичка починати фразу із заперечення не є корисною. Один співрозмовник може пропустити це повз вуха, а інший почує, що знецінено його слова,

вважатиме, що він неправий, або просто хочуть обговорювати лише свій досвід, а його ремарки ніхто не врахує.

3. Намагатися менше оцінювати. І негативні, і позитивні оцінки (особливо на основі одного-єдиного спостереження) не найнадійніша джерело, адже ситуація, яка сприймається тільки зі своєї сторони, – сприймається односторонньо.

4. Бути обережнішими з порадами. Нерідко, слухаючи розповідь про чийсь проблеми, комунікатори намагаються пропонувати рішення. Проте порада, нехай навіть дуже розумна і цінна, може бути сприйнята негативно, якщо її не просили. Якщо є мета зробити щось корисне, просто необхідно поцікавитися, чи потребує людина підтримки. Не доцільно наполягати, якщо отримано негативну відповідь. Якщо допомога потрібна, не вимагати від співрозмовника конкретних доручень, ліпше запропонувати варіанти допомоги: «Що я можу зробити для вас?»

5. Уникати наказових звертань. Імперативи (обов'язковість) використовуються не тільки в непроханих порадах, але і в ситуаціях, коли виникає щире бажання когось підбадьорити і підтримати («*Не здавайся! Все обов'язково вийде!*» або «*Не звертай уваги!*»). Хоча в таких випадках щиро бажається людині добра, фрази на кшталт «*Тримайся*» і «*Не сумуй*» – це ті ж непрохані вказівки, які також не припускають можливості вибору.

6. Пам'ятати про невербальні сигнали. Вчені вважають, що слова відіграють найменшу роль в нашій комунікації. Як би співрозмовники не намагалися правильно підібрати фрази, величезне значення мають інтонації, вираз обличчя, положення тіла, жести та інші невербальні компоненти спілкування. Якщо справді цікаво, передати це можна киванням, дивлячись на того, хто розмовляє, ставити уточнювальні запитання, не переглядати інформацію на телефоні. А якщо розмова стала неважливою і нецікавою – ліпше спрямувати її в інше русло або просто ввічливо закінчити.

7. Намагатися почути не слово, а почуття. Більшість людей не чули про ненасильницьку комунікацію. Тому потрібно бути готовими до того, що співрозмовник буде говорити некоректні, образливі або дивні речі, проте за ними можна розгледіти потреби, які зрозумілі і близькі всім. Справжні майстри ненасильницької комунікації зможуть проігнорувати спробу маніпуляції і не сказати образу у відповідь, а поговорити про потреби співрозмовника.

8. Говорити про власні потреби. Скільки проблем в спілкуванні існує лише через те, що комунікатори не висловлюються прямо про свої потреби, однак водночас очікують від присутніх їхнього виконання. Розраховувати на те, що хтось здогадається про ваші потреби і виконає їх, – це перекладання відповідальності. Практика

ненасильницької комунікації визнає, що кожна людина сама відповідає за свої емоції і потреби, тому ефективнішим є зрозуміти, що вам потрібно, і висловити це словами.

9. Просити, а не вимагати. Прохання – це цінний прояв уразливості і пряма комунікація особистих емоцій, а вимога – це завжди загроза. Загалом, наказами теж можна домогтися бажаного результату. Чим частіше щось вимагати, позбавляючи людину свободи вибору, тим нижчі шанси на те, що вона захоче добровільно до вас прислухатися.

10. Розвивати словник емоцій. Люди, які не звикли спостерігати за своїми емоціями, часто говорять про свій стан в категоріях «мені добре» і «мені погано». Ці слова майже нічого не означають і мало чим допомагають співрозмовникові. Розрізняти і називати свої емоції не так просто, проте цьому можна з часом навчитися. І чим більше слів для позначення різних відтінків емоцій знати, тим легше буде їх описувати. Зокрема важливо відрізняти почуття від думок, які ними викликані.

Отже, підвищуючи власну комунікативну компетенцію на засадах ненасильницької комунікації, фахівці ДСНС можуть досягти формування громадянських компетентностей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Освіторія. URL: <https://osvitoria.media/experience/nenasylnytska-komunikatsiya-yak-govoryty-shhob-uchni-vas-chuly/>.
2. Проект Кешер. URL: <https://www.projectkesher.org.ua/news/yak-spilkuvatys-ekolohichno-osnovy-nenasyl-nyts-ko-ho-spilkuvannia/>.
3. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : Підручник – 2-ге вид., виправ. і доповнене – К, Алерта, 2011. 696 с.
4. Campus. URL: <https://campus.epam.ua/ua/blog/596>.

ХОЛМСЬКА ЧУДОТВОРНА ІКОНА БОЖОЇ МАТЕРІ

Юлія СТУКАНОВА, к. пед. н., доцент

Світлана ЛИМАНСЬКА

Горлівський інститут іноземних мов ДВНЗ «ДДПУ»

Національна культура має кілька складових, невід'ємною складовою частиною національної культури є церковне мистецтво, як складова частина релігійної обрядовості [1 с. 38].

З грецької мови слово «ікона» перекладається як образ. У Київській Русі за часів раннього християнства поширеними були